



Fakultet for medisin- og helsevitenskap
Institutt for nevromedisin og bevegelsesvitenskap

Bacheloroppgave

HERG3004

Kandidatnummer:

10004 & 10026

Når livet endres

- **Ryggmargsskade, deltakelse i arbeidslivet & identitet**

When life changes

- **Spinal cord injury, participation in work & identity**

Kull: 2017

Antall ord: 8564

NTNU har intet ansvar for synspunkter eller innhold i oppgaven. Framstillingen står utelukkende for studentens regning og ansvar.

Abstrakt

Bakgrunn: I Norge er det rundt 4500-5000 mennesker som er ryggmargsskadet og forskning viser at det å ha en ryggmargsskade vil kunne gi andre helseutfordringer som kan påvirke blant annet deltakelse i arbeidslivet. Studier viser at jobb kan bidra til å øke følelsen av velvære hos personer med ryggmargsskade, og at de som er i jobb etter skaden hadde bedre livskvalitet og er mer tilfreds enn de som ikke er i jobb.

Hensikt: Hensikten med oppgaven er å undersøke personer med ryggmargsskade sine subjektive erfaringer knyttet til hvordan det å delta i arbeidslivet etter skaden kan påvirke ens identitet. Problemstillingen som besvares i oppgaven er: *“Hvordan kan deltakelse i arbeidslivet etter ryggmargsskade påvirke identitet?”* og dette vil belyses med teori om aktivitetsidentitet, aktivitetskompetanse, miljøpåvirkning og adaptasjon hentet fra Kielhofners Model of Human Occupation.

Metode: Det er et litteraturstudie med utgangspunkt i scoping review. Det er innhentet kvalitativ forskning fra databasene Oria, Cinahl og Pubmed. Seks forskningsartikler er inkludert fra litteratursøket og dataene er analysert med inspirasjon fra innholdsanalyse.

Resultat/funn: Innholdsanalysen resulterte i fire gjennomgående hovedtemaer i artiklene, hvor deltakelse i jobb kunne påvirke ens identitet gjennom 1) Anerkjennelse 2) Deltakende samfunnsborger 3) Selvpålevelse og 4) Sosial arena.

Konklusjon: Deltakelse i arbeidslivet spilte en viktig rolle for identiteten etter en ryggmargsskade for flere av deltakerne i studiene. Likevel var ikke jobb like viktig for alle grunnet at andre områder i livet ble prioritert og viktigheten av jobb sank med økende alder. Gjennom teorien kunne en forstå hvordan samspillet mellom aktivitetsidentitet og aktivitetskompetanse kan føre til tilfredshet og at ergoterapeuters kompetanse kan bli viktig i arbeidet hvor det ikke oppstår en adaptasjon.

Nøkkelord: Ryggmargsskade, deltakelse, arbeid, identitet.

Forord

See these scars along my spine
I wear them night and day
If you could read them just like brail
I wonder what they'd say

Can you hear my sorrow
Do you touch my pain
No because with what I lost
I had enormous gain

I may never dance again
I won't wear high heels
But see this throne I sit upon
Behold its steely wheels

Strength and courage I have needed
I took it with both hands
So even though I cannot walk
In my heart up tall I stand

Crying will not cure me
Please don't waste your tears
I may be down here now
But I was up there too for years

Imperfections I have many
Of which I try to hide
But see these scars along my spine
I wear them all with pride

Av Jacinta Burnicle (2015)

Innholdsfortegnelse

Abstrakt.....	1
Forord.....	2
Innholdsfortegnelse.....	3
1.0 Introduksjon.....	5
<i>1.1 Ryggmargsskade.....</i>	<i>5</i>
<i>1.2 Tidligere forskning.....</i>	<i>5</i>
<i>1.3 Samfunnsoppdraget og sentrale nasjonale føringer.....</i>	<i>6</i>
<i>1.4 Interesse for tema.....</i>	<i>7</i>
<i>1.5 Problemstilling.....</i>	<i>8</i>
<i>1.6 Oppgavens videre struktur.....</i>	<i>9</i>
2.0 Teori.....	9
<i>2.1 Begrunnelse for valgt aktivitetsperspektiv.....</i>	<i>9</i>
<i>2.2 Aktivitetsidentitet.....</i>	<i>10</i>
<i>2.3 Aktivitetskompetanse.....</i>	<i>10</i>
<i>2.4 Miljøpåvirkning.....</i>	<i>10</i>
<i>2.5 Aktivitetsadaptasjon.....</i>	<i>11</i>
3.0 Metode.....	11
<i>3.1 Fremgangsmåten i søk.....</i>	<i>12</i>
<i>3.2 Databaser og søkestrategier.....</i>	<i>12</i>
<i>3.3 Inklusjons- og eksklusjonskriterier.....</i>	<i>13</i>
<i>3.4 Hvordan artiklene er selektert.....</i>	<i>13</i>
<i>3.5 Fremgangsmåte i analyseprosessen.....</i>	<i>14</i>
4.0 Resultat.....	14
<i>Tabell 1, inkluderte artikler.....</i>	<i>15</i>
<i>4.1 Anerkjennelse.....</i>	<i>16</i>
<i>4.2 Deltakende samfunnsborger.....</i>	<i>18</i>
<i>4.3 Selvopplevelse.....</i>	<i>19</i>
<i>4.4 Sosial arena.....</i>	<i>21</i>
5.0 Diskusjon.....	22

<i>5.1 Aktivitetsidentitet</i>	22
<i>5.2 Aktivitetskompetanse</i>	25
<i>5.3 Betydning for ergoterapeuters praksis</i>	27
6.0 Metoderefleksjon	27
7.0 Avslutning	28
8.0 Referanseliste	29
Vedlegg	33
<i>Tabell 2, Søkeord med inspirasjon fra PICO skjema</i>	33

1.0 Introduksjon

1.1 Ryggmargsskade

I Norge er det rundt 4500-5000 mennesker som er ryggmargsskadet og hvert år vil flere mennesker få en ryggmargsskade fra ulykker eller sykdom (Landsforeningen for ryggmargsskadde, 2016). Det er omtrent 120 nye tilfeller av ryggmargsskade hvert år. Selv om omfanget av personer med ryggmargsskade i Norge ikke er så stort, vil disse personene ha mange helseutfordringer i både akutfasen og senere i livet (Pettersen, Halvorsen, Horn & Rekan, 2019). En ryggmargsskade har permanente konsekvenser på mange områder i livet, deriblant deltakelse i arbeid (Clifton, 2014).

Ryggmargen fungerer som en mellomleder som forsyner hjernen med informasjon fra kroppen og sender signaler fra hjernen ut i kroppen som danner grunnlaget for viljestyrte bevegelser (Chaudhry, 2014, s. 59). Det skilles mellom traumatisk ryggmargsskade som oppstår som følge av ytre traume som for eksempel bilulykke, eller ikke-traumatisk ryggmargsskade som kan være forårsaket av infeksjon, sirkulasjonsforstyrrelse og medfødte lidelser. Skadenivået bestemmer nevrologiske utfall og funksjon etter ryggmargsskaden. Skaden vil kunne medføre lammelse i armer og bein, bortfall av hudfølelse, samt spastisitet i muskulatur. Andre konsekvenser etter skaden kan være nedsatt blære-, tarm og seksualfunksjon, nedsatt lungefunksjon, kroniske smerter, økt risiko for blodpropp og trykksår (Hjeltnes, 2004). Med bakgrunnskunnskap om hva ryggmargsskade er, vil det i neste avsnitt bli presentert forskning knyttet til ryggmargsskade og jobb.

1.2 Tidligere forskning

Clifton (2014) skriver at ryggmargsskade handler om mer enn det å miste kroppsfunksjoner eller å lære seg å leve et liv i rullestol, da det er en skade som påvirker alle livsområder, deriblant deltakelse i arbeid. Han har selv ryggmargsskade og viser til at jobb kan bidra til å øke følelsen av velvære hos personer med ryggmargsskade. Chapin and Hobert (2010) har undersøkt livskvalitet hos mennesker med ryggmargsskade som har kommet tilbake i arbeid og sammenlignet dem med de som ikke har det. Studien konkluderer med at personer som hadde blitt ansatt etter rehabilitering hadde betydelig bedre livskvalitet. Livskvalitetet handlet om både

deres fysiske og psykiske helse og sosiale relasjoner, samt at de følte seg mer tilfreds som følge av deltakelse i jobb enn de som ikke var i jobb. På tross av at studien til Chapin and Hobert (2010) konkluderer med at de som hadde blitt ansatt etter rehabilitering hadde betydelig bedre livskvalitet, viser en studie fra Solheim og Leiulfstrud (2018) at flere deltakere i deres studie som kom tilbake i arbeidslivet etter skaden, ikke var deltakende lenger. Dette var på grunn av fysiske nedsettelse, mangel på tilrettelegging på arbeidsplassen og mangel på motivasjon og støtte fra arbeidsgiver. Blant 320 deltakere, hadde 69,5% vært deltakende i jobb etter ryggmargsskaden og under studien var det kun 44,5% som fortsatt var i jobb.

1.3 Samfunnsoppdraget og sentrale nasjonale føringer

I følge Ergoterapeuten (2017) har ergoterapeuter et samfunnsansvar som går ut på å gi befolkningen rett og mulighet til aktivitet og deltakelse i hverdagslivet, og ta utgangspunkt i deres interesser, ønsker og behov. Dette innbefatter ergoterapeuters kjernekompetanse om å fremme aktivitetsutførelse, tilrettelegge aktiviteter og utvikle inkluderende omgivelser for at flest skal oppleve deltakelse og inkludering i samfunnet. Det handler om et dynamisk samspill mellom person, aktivitet og omgivelser. Begrepet person brukes både om enkeltmennesker og grupper og kan omhandle personers aktivitetsutførelse eller personers forutsetning for aktivitetsutførelse (s.18). Aktivitet brukes om meningsfulle gjøremål eller annen virksomhet den enkelte engasjeres i (s.20) og omgivelsene er både private og offentlige og inkluderer hjelpemidler og gjenstander (s.22). Kompetansen til ergoterapeuter gjør det mulig å vurdere hvordan og når en av områdene hindrer inkludering og deltakelse, samt søke etter ressurser som kan fremme løsninger. Kompetansen skal bidra til å løse samfunnets helse- og velferdsutfordringer (Ergoterapeuten, 2017).

At alle skal ha lik mulighet til å delta i samfunnet er forankret i lovverk og sentrale nasjonale føringer, noe ergoterapeuter må følge i sin yrkesutøvelse. Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (2017, § 1) har til formål å fremme likestilling og hindre diskriminering på bakgrunn av blant annet kjønn, funksjonshemming, omsorgsoppgaver, religion, livssyn, alder og andre vesentlige forhold ved en person.

Norge er underlagt FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne. I konvensjonen står det skrevet at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til arbeid på lik linje med andre. Avtalen skal og sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ha muligheten til å tjene til livets opphold ved et arbeid en selv velger eller påtar seg (FN-sambandet, 2019).

Som det fremgår av *Velferdsmeldingen* (Sosial- og helsedepartementet, 1994-1995, s. 89) gir arbeid den enkelte økonomisk selvstendighet og sosial tilhørighet. Høy sysselsetting gir samfunnet større og tryggere økonomisk grunnlag for velferdsstaten. Arbeidsledighet blir beskrevet som sløsing med menneskelig arbeidskraft som er samfunnets viktigste ressurs og er en viktig årsak til sosiale forskjeller. Arbeidslinja skal kunne bidra til å sikre at virkemidler og velferdsordninger utformes og tilrettelegges slik at det støttes opp under målet om arbeid til alle.

Regjeringens visjon er at personer med nedsatt funksjonsevne skal ha muligheter til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse på linje med andre samfunnsborgere (Arbeids- og sosialdepartementet, 2002, s. 5, 53-54). Visjonen er at alle skal ha muligheter til å delta i arbeidslivet ut fra sine forutsetninger og legge til rette for et arbeidsliv som er preget av mangfold, der den enkelte får tatt i bruk sine interesser og evner.

1.4 Interesse for tema

Arbeidshelse, ryggmargsskade og identitet er tema som er viktig for ergoterapeuters praksis og samfunnsansvar. Norsk ergoterapiforbund mener at helse og identitet henger sammen med aktivitet og deltakelse, ved at helsen påvirkes og skapes i samspillet mellom person, aktivitet og omgivelser (Ergoterapeuten, 2017, s. 12). Med utgangspunkt i dette kan en tenke seg at identiteten etter ryggmargsskade kan påvirkes, da kroppslige funksjoner og forutsetninger for å delta i aktivitet kan endres. Som ergoterapistudenter har vi kunnskap om betydningen av å delta i meningsfulle aktiviteter, og at deltakelse i aktivitet henger sammen med identitet. Det å ikke få delta i aktiviteter som for eksempel jobb, er noe som er blitt realiteten for mange mennesker i dag under COVID-19-krisen. Ved å selv oppleve en redusert mulighet til å delta i aktivitet, får man erfart hvor stor betydning det har, å kunne velge å delta i meningsfull aktivitet som gir påfyll på hvem man er og ønsker å være.

Viktigheten av å kunne opprettholde roller gjennom deltakelse i aktiviteter gjenspeiler seg i dokumentarserien Brennpunkt på NRK. Bergljot viser sine erfaringer om overgangen fra sykehus til kommune etter ryggmargsskade. Hun trekker frem ønske om å være aktiv samfunnsborger og opprettholde sine roller ved å delta i tidligere aktiviteter.

“Målet mitt er jo å være aktiv i samfunnet på linje med andre. Være psykolog. Være forsker, foreleser, venn” (Kasnes, 2019, 10:39).

Hun trekker også frem det økonomiske i det, ved å uttrykke at det vil være billigere for samfunnet at hun får den støtten som er nødvendig for å være i jobb og være en aktiv samfunnsborger. Dette handlet om ønske å få en brukerstyrt personlig assistent for å gi henne den friheten (Kasnes, 2019, 16:40). Dokumentaren styrket interessen for å undersøke samspillet mellom deltakelse i arbeidslivet og identitet hos personer som har fått en ryggmargsskade slik som Bergljot.

1.5 Problemstilling

På bakgrunn av samfunnsaktualitet, tidligere forskning og interesse for tema er det blitt utformet følgende problemstilling:

“Hvordan kan deltakelse i arbeidslivet etter ryggmargsskade påvirke identitet?”

I denne oppgaven har vi lagt følgende forståelse av begrepene identitet, deltakelse, arbeidsliv og ryggmargsskade til grunn for besvarelsen av oppgaven. Forståelsen av identitet innbefatter roller og forhold man har, hvem man er og kan bli som antyder viktighet og gir grunnlag for valg og beslutninger (Christiansen, 1999). Deltakelse blir sett i sammenheng med aktivitet, ved at mennesker er aktive og tar del i ulike aktiviteter, og omhandler menneskers mulighet til å være involvert i sosiale og samfunnsmessige sammenhenger (Birk & Langdal, 2019). Arbeidsliv er tatt utgangspunkt i betalt arbeid, men er ikke noen begrensning på antall timer eller stillingsprosent man har. Alle typer ryggmargsskader er inkludert, da vi tenker at identitet vil kunne påvirkes uavhengig av skadenivå.

1.6 Oppgavens videre struktur

Videre i oppgaven vil det teoretiske aktivitetsperspektivet bli presentert. Deretter vil metoden for innhenting av forskning med utgangspunkt i scoping review bli beskrevet, etterfulgt av resultatdelen hvor artiklene vil bli illustrert i tabell 1 og funnene bli sammenfattet tematisk. I diskusjonsdelen vil problemstillingen bli diskutert og besvart med funn og bakgrunnskunnskap i lys av det teoretiske aktivitetsperspektivet. Videre blir metoderefleksjon presentert og oppgaven vil bli avsluttet ved å besvare problemstillingen på bakgrunn av diskusjonsdelen.

2.0 Teori

I denne delen av oppgaven vil det teoretiske perspektivet bli presentert og begrunnet for å belyse temaet og problemstilling. Det er tatt utgangspunkt i aktivitetsidentitet, aktivitetskompetanse, miljøpåvirkning og adaptasjon fra Kielhofners (2017) Model of Human Occupation. MoHO er en modell som forklarer hvordan mennesker deltar i aktiviteter som resultat av et dynamisk og gjensidig samspill mellom vilje, vanedannelse, utførelseskapasitet og omgivelser. Modellen sier noe om hvordan mennesker kan tilpasse seg etter en alvorlig funksjonshemming og hvordan de kan gjenoppdage tilfredse og meningsfulle måter å leve livet på (Taylor & Kielhofner, 2017, s. 4-5). Først vil det bli gitt en begrunnelse på hvorfor dette aktivitetsperspektivet er valgt og deretter vil det bli gitt en presentasjon av teorien.

2.1 Begrunnelse for valgt aktivitetsperspektiv

For å belyse på hvilken måte en person med ryggmargsskade vil kunne oppleve endringer i hvem man er, ønsker å være og aktiviteter man deltar i, samt hvordan endret funksjonsevne og krav fra omgivelsene vil kunne påvirke deltakelsen, anvendes teorien om aktivitetsidentitet, aktivitetskompetanse, miljøpåvirkning og adaptasjon fra MoHO. Teorien beskriver hvordan man gjennom aktivitet kan underbygge egen identitet og hvem man ønsker å være, samt at det bør være samsvarende aktivitetskompetanse over lengre tid i interaksjon med omgivelsene for å oppleve tilfredshet (de las Heras de Pablo, Fan & Kielhofner, 2017, s. 116-120). Denne teorien kan være med å belyse problemstillingen om hvordan deltakelse i arbeidslivet kan påvirke identitet etter en ryggmargsskade.

2.2 Aktivitetsidentitet

I følge de las Heras de Pablo et al. (2017, s. 117) er aktivitetsidentitet en følelse av hvem vi er og hvem vi ønsker å være gjennom aktivitet vi deltar i. Dette innbefatter roller, verdier, relasjoner, personlige ønsker og mål, og at identitet kan skapes gjennom deltakelse i aktivitet.

Aktivitetsidentitet inkluderer de ulike dimensjonene i "Person" i MoHO sett i sammenheng med miljømessige faktorer. Videre er aktivitetsidentitet basert på livserfaringer som er organisert til en forståelse av hvem man har vært og ønske for hvem man vil være og mulige retninger i fremtiden. Det er både et middel for å definere seg selv, og kan fungere som en plan for å oppnå den man ønsker å være.

2.3 Aktivitetskompetanse

Videre blir aktivitetskompetanse i de las Heras de Pablo et al. (2017, s. 117-118)

beskrevet som evnen til å kunne delta i aktiviteter som reflekterer ønsket aktivitetsidentitet.

Aktivitetsidentitet har med den subjektive oppfattelsen av ens aktivitetstilv, mens aktivitetskompetanse handler om å anvende denne identiteten på en vedvarende måte. Når den objektive ytelsesevnen muliggjør deltakelse i meningsfulle aktiviteter, vil en kunne se dette ved at personen kan oppfylle forventninger til for eksempel roller og verdier, leve opp til forpliktelser og kunne gjøre det som skal til for å oppnå ønskede mål og gjennom dette bli tilfreds med sitt aktivitetstilv (de las Heras de Pablo et al., 2017, s. 117-118).

2.4 Miljøpåvirkning

Fisher, Parkinson og Haglund (2017, s. 99) beskriver omgivelsene gjennom tre nivå: global, lokal og umiddelbar. Ved umiddelbar kontekst menes for eksempel hjem, jobb og skole. Lokal kontekst kan blant annet være nærmiljøet og nabolaget og global kontekst innebærer lover, økonomi og sosiale holdninger innenfor et land. De fysiske, sosiale, kulturelle, økonomiske og politiske miljøene finnes innenfor hvert enkelt nivå, som kontinuerlig vil påvirke personens deltakelse i aktivitet. I følge de las Heras de Pablo et al. (2017, s. 118) er miljøpåvirkning hvordan både de personlige og miljømessige egenskapene kontinuerlig vil påvirke deltakelse i meningsfull aktivitet. Flertallet er i stand til å delta i meningsfull aktivitet, men enkelte er avhengig av miljøstøtte på grunn av begrenset ytelseskapasitet og vilje. I løpet av prosessen med

å delta, vil personen og dens relevante sosiale grupper bli utfordret med endringer de ønsker eller trenger for å oppnå maksimal likhet mellom dem, uavhengig av status.

2.5 Aktivitetsadaptasjon

Aktivitetsadaptasjon blir i følge de las Heras de Pablo et al. (2017, s. 118-119) definert som å ha en positiv aktivitetsidentitet og samsvarende aktivitetskompetanse over lengre tid i konstant interaksjon mellom personlige faktorer og miljømessig påvirkning. Aktivitetsidentitet og aktivitetskompetanse utvikles over tid, og en kan ikke operasjonalisere synet på seg selv eller livet når det ikke enda er utviklet. Nedsatt funksjonsevne kan påvirke både aktivitetsidentitet og aktivitetskompetanse, men det vil lettere påvirke aktivitetskompetansen. Samhandlingen mellom aktivitetsidentiteten og aktivitetskompetansen vil variere i ulike settinger og hvilke aktiviteter det deltas i. I praksis kan en observere balansen av aktivitetskompetanse og aktivitetsidentitet generert fra deltakelse i forskjellige settinger som gjør at en person føler seg tilfreds eller ikke i et bestemt aktivitetsliv. Aktivitetsadaptasjon må forstås i sammenheng med at opplevelser er individuelle basert på miljømessige og personlige faktorer (de las Heras de Pablo et al., 2017, s. 118-119).

3.0 Metode

I denne delen av oppgaven vil metoden og fremgangsmåten for innhenting av vitenskapelige artikler bli presentert. Det er et litteraturstudie inspirert av scoping review som er en metode for å gå gjennom funnene innen et spesifikt tema. Arksey og O'Malley (2005) beskriver scoping studies som en måte å kartlegge omfanget og type forskning som finnes innen et tema, som gir et sammendrag av tilgjengelig bevis. Metoden innbefatter fem steg som er å identifisere forskningsspørsmålet, identifisere relevant forskning, valg av forskning, kartlegge data og samle, oppsummere og rapportere resultatene. Med inspirasjon fra stegene vil det videre i denne delen bli beskrevet fremgangsmåten i søk, hvordan vitenskapelige artikler er valgt og fremgangsmåten ved analyse for å oppsummere kunnskap som besvarer problemstillingen.

3.1 Fremgangsmåten i søk

Arbeidet med oppgaven startet i mars 2020 hvor det ble utarbeidet en plan for søkeprosessen. Det ble bestemt at søkeprosessen skulle avsluttes innen mai for å sette en tidsramme. Da ble blant annet databaser og søkeord bestemt, samt inklusjon- og eksklusjonskriterier som det vil bli gitt en nærmere beskrivelse av i de neste punktene. Til slutt presenteres prosessen med hvordan artiklene er selektert og det vil bli gitt en beskrivelse av hvordan disse er analysert.

3.2 Databaser og søkestrategier

Det har blitt gjennomført søk i ulike databaser som Oria, Cinahl og PubMed. Dette er fordi det var ønskelig å gjennomføre søk i både nordiske og engelske databaser for å få et bredt søk i forskningslitteratur. De ulike databasene er valgt på bakgrunn av at Oria er en database vi har anvendt mye tidligere og er godt kjent i, Cinahl inneholder kvalitativ forskning og stoff om pasienterfaringer (Helsebiblioteket, 2013) og PubMed da denne sammenfatter med enn 30 millioner referanser fra biomedisinske og livsvitenskapelige tidsskrifter (National Library of Medicine, 2019).

For å komme frem til søkeordene som er anvendt i søket er det benyttet deler av PICO skjema, med utgangspunkt i problemstillingen for å identifisere ord og synonymer. PICO er en forkortelse for population, intervention, comparison og outcome (Helsebiblioteket, 2016), hvor populasjonen det dreier seg om er personer med ryggmargsskade, intervensjonen er deltakelse i arbeidslivet og endepunktet vi har vært interesserte i er betydningen det har for identitet. Dette ble satt opp i en tabell hvor både norske og engelske søkeord ble utarbeidet. Se vedlegg, tabell 2.

Søkeordene som er anvendt i søket er ryggmargsskade, identitet og arbeid, “spinal cord injury”, identity and work eller return work. Det ble anvendt hermetegn på spinal cord injury for å søke dette som et sammensatt ord. Søkeordene ble satt i kombinasjon med hverandre, hvor det var de engelske søkeordene som resulterte i treff som ble inkludert i oppgaven. Ved søk i de ulike databasene ble det gjennomført avgrensninger på fagfelleverderte tidsskrift og det ble satt et øvrig tak på 100 treff etter avgrensning per søk i de ulike databasene for å kunne få en oversikt over artiklene. Det ble ikke gjennomført avgrensning på årstall da det var ønskelig å inkludere all forskning på området, samt at det ikke var nødvendig med ytterligere avgrensning da antall treff

ved søkingen var innenfor 100 treff. For å se om det ytterligere var noen artikler som kunne inkluderes i oppgaven, ble referanselisten til de inkluderte artiklene lest gjennom.

3.3 Inklusjons- og eksklusjonskriterier

I starten av søkeprosessen ble det utarbeidet inklusjons- og eksklusjonskriterier ledende for utvelgelse av forskningsartikler. Malterud (2017, s. 31-32) skriver at kvalitativ forskningsmetode kan anvendes for å få kunnskap om menneskelige egenskaper som erfaringer, opplevelser, tanker og forventninger. Kunnskapen passer godt for utforskning av dynamiske prosesser som samhandling, utvikling, bevegelse og helhet. Kvalitative metoder kan åpne for forskning på felter der kunnskapsgrunnlaget i utgangspunktet er tynt, der problemstillingen som skal utforskes er sammensatt og kompleks, der vi stiller oss åpne for et mangfold av mulige svar.

Det er personer med ryggmargsskade sine subjektive opplevelser og erfaringer knyttet til deltakelse i arbeidslivet og betydning for identitet som er ønskelig å undersøke. Derfor ble kvalitative studier et inklusjonskriterie på grunn av dybdeinformasjon denne type studie kan gi. Andre inklusjonskriterier er at det skulle være personer med ryggmargsskade i arbeidsfør alder fra 18-75 år og alle typer ryggmargsskader er inkludert. Artiklene måtte inneholde subjektive erfaringer fra personer med eller uten jobb om betydning av arbeid for identitet. Det er valgt å inkludere forskning fra land der helsesystemer tilbyr økonomisk støtte, da det er ønskelig å undersøke betydning av jobb for ens identitet med minst mulig påvirkning av at deltakelse i arbeidslivet er nødvendig av økonomiske grunner.

3.4 Hvordan artiklene er selektert

Først ble det gjennomført søk i Oria. Dette resulterte i 61 treff etter avgrensning. Utvelgelsen startet med at artiklenes overskrift ble lest og deretter ble fem av artiklene valgt ut basert på inklusjons- og eksklusjonskriteriene. Etter å ha lest sammendraget til disse fem, ble fire valgt ut og skrevet inn i en artikkeloversikt. Artikkeloversikten inneholdt informasjon om artikkelens hensikt, metode, deltakere og hovedfunn. Den ble anvendt som en strategi underveis i prosessen for å holde oversikt over alle artiklene og strukturere gjennomgangen for om de oppfylte inklusjons- og eksklusjonskriteriene, samt kunne besvare problemstillingen. Det er blitt fulgt samme struktur for utvelgelsen i Cinahl og Pubmed. Søket i Cinahl resulterte i 14 treff. Artiklene ble gått gjennom på samme måte og det ble valgt ut fire artikler som ble skrevet inn i

artikkeloversikten, hvor to av dem allerede var inkludert fra søket i Oria. Søket i PubMed endte i 11 treff. Tre av disse ble gjennomgått og skrevet inn i artikkeloversikten. To av disse var også blant de inkluderte artiklene fra funn i Oria og Cinahl. Referanselistene til alle artiklene ble gjennomgått, hvor samme strategi ble anvendt. Det ble inkludert ytterligere fem artikler som ble skrevet inn i oversikten. Da alle artiklene var skrevet inn i artikkeloversikten, var det totalt 12 artikler. Disse ble gått gjennom og evaluert opp mot inklusjons- og eksklusjonskriteriene, samt problemstillingen. Da ble halvparten ekskludert på bakgrunn av hva som ble ansett som egnet til å svare på oppgaven.

3.5 Fremgangsmåte i analyseprosessen

I fremgangsmåten ved analyse av de utvalgte artiklene for oppgaven, er det hentet inspirasjon fra Hsieh & Shannon (2005) sin innholdsanalyse "Conventional Content Analysis". De inkluderte artiklene ble lest gjentatte ganger for å få en helhetlig forståelse. Deretter startet arbeidet med å identifisere meningsbærende enheter. I følge Hsieh & Shannon (2005) er en meningsbærende enhet ord som fanger nøkkelementer eller konsepter, som blir organisert og kategorisert på bakgrunn av hvordan de er relatert og knyttet sammen. For å identifisere de meningsbærende enhetene ble ord, avsnitt og sitater som kunne svare på problemstillingen markert med markeringstusj og tanker ble notert i teksten. Videre ble de meningsbærende enhetene gruppert i fargekoder ut ifra ord og setninger som var gjentakende funn i artiklene. Dette var grunnlaget for å identifisere hovedtemaene. Etter å ha fulgt innholdsanalysen ble det valgt å gruppere kategoriene i hovedtemaene anerkjennelse, deltakende samfunnsborger, selvopplevelse og sosial arena. Disse hovedtemaene vil bli presentert i resultatdelen.

4.0 Resultat

I denne delen av oppgaven vil de utvalgte artiklene bli presentert, se tabell 1. I problemstillingen stilte vi spørsmål om hvordan det å delta i arbeidslivet etter ryggmargsskade vil kunne påvirke identiteten. Funn fra artiklene som besvarer dette vil videre bli presentert tematisk.

Hovedtemaene er anerkjennelse, deltakende samfunnsborger, selvopplevelse og sosial arena og disse vil sammenfattes hver for seg.

Tabell 1, inkluderte artikler

Tittel	Forfattere	Tidsskrift og Årstall	Hensikt	Metode
The meaning of employment from the perspective of persons with spinal cord injuries in six European countries	Leiulfsrud, A. S., Ruoranen, K., Ostermann, A. & Reinhardt, J. D	IOS Press 2016	Undersøke betydningen av sysselsetting, blant personer med ryggmargsskade i seks europeiske land.	Semistrukturerte intervju med 74 personer med ryggmargsskade, som ble kvalitativt analysert.
The value of employment for people living with spinal cord injury in Norway	Leiulfsrud, A. S., Reinhardt, J. D., Ostermann, A., Ruoranen, K. & Post, M. W. M	Disability & Society 2014	Undersøke verdien av sysselsetting for mennesker som lever med ryggmargsskade i Norge	Intervju med 31 personer som har levd med ryggmargsskade i minst 5 år.
It's All of the Above: Benefits of Working for Individuals with Spinal Cord Injury	Meade, M. A., Reed, K. S., Saunders, L. L. & Krause, J. S.	Top Spinal Cord Inj Rehabil 2015	Å identifisere utfall av sysselsetting og hva som var av størst betydning for de med ryggmargsskade som har jobbet siden skaden.	Kvalitativ tilnærming, semistrukturerte intervju med seks fokusgrupper bestående av totalt 44 personer som har levd med en ryggmargsskade i mer enn 10 år.
Return to work in the context of everyday life 7–11 years after spinal cord injury – a follow-up study	Holmlund, L., Guidetti, S., Eriksson, G. & Asaba, E	Disability and Rehabilitation 2018	Utforske opplevelser med å komme tilbake til jobb i sammenheng med hverdagen blant voksne 7–11 år etter	Narrativ tilnærming, anvendt både dybdeintervju og observasjoner av 8 personer med

			ryggmargsskade	ryggmargsskade.
The experience of seeking, gaining and maintaining employment after traumatic spinal cord injury and the vocational pathways involved	Hilton, G., Unsworth, C. A., Stuckey, R. & Murphy, G. C.	IOS Press 2018	Forstå erfaringer og veien for å oppnå og opprettholde jobb etter en traumatisk ryggmargsskade.	Semistrukturerte intervju med 30 personer med traumatisk ryggmargsskade. Anvendt både kvalitativ og kvantitativ data.
The final piece of the puzzle to fit in: an interpretative phenomenological analysis of the return to employment in New Zealand after spinal cord injury	Hay-Smith, E., J., C., Dickson, B., Nunnerly, J. & Sinnott K. A.	Disability and Rehabilitation 2013	Utforske erfaringer fra mennesker med ryggmargsskade og profesjonelle innen yrkesrettet rehabilitering, i tilbakevending til jobb i New Zealand.	Semistrukturert intervju med 12 ryggmargsskadde og seks personer som jobber innenfor yrkesrehabilitering. Tematisk analyse av intervjuene.

4.1 Anerkjennelse

Flere av de utvalgte artiklene beskriver deltakelse i arbeid som viktig for å få anerkjennelse fra andre. Anerkjennelse blir presentert i tilknytning til rollene man har, arbeidet man gjør og hvem man er som person.

I artiklene til Leiulfsrud, Ruoranen, Ostermann & Reinhardt (2016) og Leiulfsrud, Reinhardt, Ostermann, Ruoranen & Post (2014) blir det beskrevet hvordan jobb kan bidra til at man blir sett på som et menneske og ikke bare en som er funksjonshemmet. I Leiulfsrud et al. (2014) og Holmlund, Guidetti, Eriksson & Asaba (2018) forteller noen av deltakerne at det å kunne delta i

arbeidslivet er viktig for å bevise for andre at man fortsatt har ferdigheter selv om man har en funksjonsnedsettelse.

“They see you working in a highly skilled job - it is an easy way to get people to understand that you can still think - even if you are sitting in a wheelchair”
(Leiulfsrud et al., 2016, s. 138).

Det å ha en vanlig jobb ble også beskrevet som et bevis på at man er lik andre mennesker og kan fungere like bra som andre (Leiulfsrud et al., 2016). Deltakerne i studien til Hay-Smith, Dickson, Nunnerly & Sinnott (2013) uttrykte at det å delta i jobb igjen etter ryggmargsskade er et tegn både for seg selv og for andre at man er kommet tilbake til et normalt liv og er lik som andre (s. 1140).

Jobb er en arena hvor en kan få tilbakemelding og anerkjennelse på arbeidet man gjør. Leiulfsrud et al. (2016) og Meade, Reed, Saunders & Krause (2015) trekker frem at gjennom positive tilbakemeldinger og anerkjennelse på arbeidet man gjør, bidrar dette til å øke selvtillit og selvsikkerhet. En deltaker i Leiulfsrud et al. (2016) fikk muligheten til å utføre arbeidsoppgavene sine i andre omgivelser, da kontoret var i et bygg uten heis. En deltaker trekker frem viktigheten av anerkjennelse for å føle seg kapabel, at man er på sporet av å oppnå ting og få styrke til å strebe etter mer (Meade et al., 2015, s. 4). Det å kjenne seg verdsatt på jobb var også en annen viktig del av det å få anerkjennelse. I Leiulfsrud et al. (2014) ble jobb også ansett som hovedkilden til å bli anerkjent sosialt. En deltaker uttrykker fravær av offentlig anerkjennelse da han ikke var i arbeid, sagt i sammenheng med at det ikke er gøy å være på sosiale medier uten jobb (s. 1184). Deltakere i Hilton, Unsworth, Stuckey, & Murphy (2018) beskrev at de fikk bekreftelse gjennom rollene de hadde på jobb. Leiulfsrud et al. (2016) skriver om viktigheten av å opprettholde anerkjennelse fra andre for å bli sett på som fullverdige medlemmer av samfunnet.

Videre forteller en yngre deltaker i Leiulfsrud et al. (2016) at han føler seg utenfor i samfunnet, da han ikke kan jobbe grunnet fysiske hindringer og forklarer at dette ville vært lettere å akseptere hvis han var eldre (s. 136-138). Dette belyser en eldre deltaker i Leiulfsrud et al. (2014,

s. 1187) ved at han ikke føler behov for anerkjennelse lenger, da han ikke kunne forstå hvorfor folk skulle forventet noe av han, grunnet alder. Flere av deltakerne uttrykker at man føler seg mindre pliktig til å jobbe med økende alder, da man opplever å ha bidratt med sin del til samfunnet. Dette tar oss videre til neste hovedtema som handler om å være en samfunnsborger.

4.2 Deltakende samfunnsborger

Et gjentakende ønske fra de som ble intervjuet var det å være deltakende samfunnsborger gjennom arbeid. Dette hang sammen med det moralske aspektet knyttet til jobb, samt følelsen av å bidra i samfunnet.

Det å være i jobb ble identifisert som en offentlig norm og moralsk plikt blant svarene til deltakere fra alle de inkluderte landene i studien til Leiulfsrud et al. (2016). Spesielt blant de norske deltakerne, ble deltakelse i arbeid sett på som en moralsk plikt. En av deltakerne sa at hun følte seg nytteløs fordi hun ikke var i jobb, og følte som en byrde for andre (s. 138). For deltakerne i Hay-Smith et al. (2013) var også det å ha en jobb-identitet en sosial norm.

Svarene fra enkelte av deltakerne i Leiulfsrud et al. (2014) og Leiulfsrud et al. (2016) viser til at deltakelse i jobb er viktig for integrering og deltakelse i samfunnet, men at viktigheten av jobb synker med økende alder. De eldre deltakerne opplevde at de hadde bidratt med sin del til samfunnet. I Hay-Smith et al. (2013) forteller også en deltaker om viktigheten av jobb som markør for å vise at man er en del av samfunnet igjen, både for seg selv og andre. Det å jobbe ble sett på som noe som kunne gi en følelse av selvverd ved å gjøre et merkbart bidrag i samfunnet (s. 1440).

Leiulfsrud et al. (2014), Holmlund et al. (2018) og Meade et al. (2015) skriver om verdien av jobb. Det å ha jobb er knyttet til stolthet og sosiale verdier (Leiulfsrud et al., 2014). Deltakerne i Holmlund et al. (2018) uttrykker at det å komme tilbake til jobb var en del av deres verdi som gode samfunnsborgere og beskrev deres opplevelser av jobb i form av å være nyttig. Meade et al. (2015) fokuserte på verdien av jobb til samfunnet som en helhet. En av deltakerne sier:

“Contributing to society is huge We all want to be helpful, needed, feel useful. Through our job, it provides some of that” (Meade et al., 2015, s. 5).

Det å jobbe ga deltakerne mulighet til å hjelpe andre og gjøre en forskjell i andres liv og samfunnet som helhet. En deltaker sier at hun har gjort en forskjell og at det var viktig for henne (Meade et al., 2015, s. 5). Deltakerne i Leiulfsrud et al. (2014) beskrev også opplevelsen av å være nyttig, som verdsatt. Noen av de kvinnelige deltakerne som ikke hadde sterk tilknytning til arbeidslivet, følte et tap av mulighet til å bidra i samfunnet. Hilton et al. (2018) viser til positive tilbakemeldinger fra deltakere angående verdien av å være i betalt arbeid, i form av at man blant annet har bedre muligheter til å bidra til samfunnet og nærmiljø gjennom jobb.

Leiulfsrud et al. (2016) skriver om at det å se seg selv som deltakende i samfunnet og produsere noe til fordel for andre var funksjonen av jobb og et aspekt for å skape en identitet. Dette sier også Leiulfsrud et al. (2014) ved at det å jobbe var viktig for å være aktivt deltakende i samfunnet og var en integrert del av deres identitet. En deltaker sier at det å jobbe gjorde at hun følte seg på lik linje med andre (s. 1185). Flere av deltakerne i Meade et al. (2015) ytret at det aldri var aktuelt å ikke jobbe da deltakelse i arbeid er knyttet til deres identitet og moralske plikt som samfunnsborgere. Egenverd ble også trukket frem som en av de viktigste delene av det å jobbe.

4.3 Selvopplevelse

Deltakelse i jobb ble beskrevet i sammenheng med personlig og sosial identitet, hvordan jobb kan bidra til å definere hvem vi er, gi selvtillit og utfordre intellektuelt.

Deltakelse i jobb former en del av hvem vi er. Det kan hjelpe med å definere en selv ut ifra sosiale roller som for eksempel en kollega eller en ansvarlig person (Leiulfsrud et al., 2016). En deltaker i Meade et al. (2015) viser til at jobb har hjulpet henne med å definere seg selv:

“I think it's finding your true identity beyond the identity that was given to you because of the disability Work has helped me define myself ...” (s. 7).

Hilton et al. (2018) skriver også om at hvordan du oppfatter deg selv, påvirkes av roller du oppnår gjennom jobb, som har sammenheng med identitet. Deltakerne var motiverte av å opprettholde en følelse av mening gjennom jobb rollen. Leiulfsrud et al. (2014) viser til at deltakerne fikk bekreftelse av både personlig og sosial identitet gjennom jobb. Hay-Smith et al. (2013) viser også til at en oppnår sosial status som hører til det å være ansatt (s. 1440). Deltakere i Holmlund et al. (2018) beskrev at jobb har positivt innvirkning på blant annet personlig utvikling. Det å komme tilbake til arbeid var en del av hvem de var. For å oppleve mening var det viktig å skape identitet gjennom meningsfull aktivitet. Meade et al. (2015) viste til at jobb hjalp deltakerne med å finne egen identitet og øke egenverd, samt være selvstendig. I Leiulfsrud et al. (2016) uttrykte noen av deltakerne at deltakelse i jobb bidro til deres identitet så lenge arbeidet var meningsfullt og samsvarte med deres selvkonsept (s. 138).

Leiulfsrud et al. (2016) belyser hvordan deltakelse i arbeidslivet var viktig for deltakernes sosiale identitet, når det gjelder selvtilit. Dette uttrykkes også i Leiulfsrud et al. (2014) der halvparten av de som ble intervjuet mente at ansettelse var vesentlig for deres selvtilit og personlige identitet. Dette belyser en av deltakerne ved spørsmål om hans jobb:

“What is your profession? You can answer with pride - you are someone” (Leiulfsrud et al., 2014, s. 1182).

Samme deltaker forteller at jobb var veldig viktig kort tid etter skaden da han hadde utfordringer med selvtiliten, men at jobb ikke var like viktig lenger siden han har bedre selvtilit. En annen deltaker forklarer hvordan det å ikke lenger kunne arbeide var knyttet til tap av selvtilit (Leiulfsrud et al., 2014, s. 1183). I Hay-Smith et al. (2013) forteller en deltaker at det å komme seg ut blant folk igjen bidro til å bygge opp selvtiliten (s. 1440).

Deltakelse i jobb ble uttrykt i flere av artiklene som en mulighet til å lære nye ferdigheter og noe som byr på intellektuell utfordring (Leiulfsrud et al., 2014; Meade et al., 2015). En deltaker uttrykker at hun har en jobb hun liker godt og som bygger på hennes ferdigheter og interesser. Viktigheten av dette begrunnes i at hun ikke skal føle at hun står fast intellektuelt og sosialt (Leiulfsrud et al., 2014, s. 1182). Meade et al. (2015) belyser at viktige deler av å jobbe er å lære

seg nye ferdigheter. En deltaker her forteller at jobb får deg til å føle deg som en produktiv person, og at dette alltid har vært viktig for henne og hva hun anser å være en viktig del av verden (s. 7). I Holmlund et al. (2018) ble også jobb positivt beskrevet i å bidra til utfordring og personlig utvikling.

Videre ble jobb verdsatt, men for flere av deltakerne i Holmlund et al. (2018) var det ikke av høyest prioritet. En av deltakerne som hadde jobbet etter skaden, beskrev hvordan hun nå valgte å prioritere familien (s. 2878). En annen deltaker beskrev også at han var redd for å ikke ha energi til å være med familien etter jobb (s. 2878). I Hay-Smith et al. (2013) ble heller ikke jobb ansett som høyest prioritet blant deltakerne rett etter skaden, men heller som en siste brikke i puslespillet.

4.4 Sosial arena

Å komme i kontakt med andre mennesker ble nevnt flere ganger som en viktig del av å være i arbeidslivet, da jobb er en arena med muligheter for å sosialisere seg med andre og skape et nettverk.

Deltakelse i arbeidslivet var i følge Leiulfsrud et al. (2016) viktig for å skape og opprettholde kontakt med andre mennesker. Leiulfsrud et al. (2014) mener at jobb også ble sett på som viktig når det kom til å kommunisere med andre. De kvinnelige deltakerne som ikke lenger hadde en sterk tilknytning til arbeidslivet følte tap av sosial kontakt. Meade et al. (2015) skriver at sosialisering var noe som kunne være begrenset etter en ryggmargsskade. Arbeidsplassen ble beskrevet som et sted en kan sosialisere seg, oppleve sosial tilknytning og få venner. Flere av deltakerne uttrykte at jobb ga en følelse av fellesskap på utsiden av jobben også. En deltaker poengterer viktigheten av jobb som sosial arena:

“Social interaction is extremely important. For me it's everything. I love my co-workers, the people I met. Some of my customers are my friends I've had for years” (Meade et al., 2015, s. 6).

Deltakerne i Hilton et al. (2018) var opptatt av å oppnå ansettelse og dette var motivert av sosiale grunner. Deltakere opplyser å ha bedre sosial tilknytning når de er i jobb (s. 80). I Holmlund et al. (2018) ble jobb beskrevet som positivt bidragende til sosiale relasjoner og Hay-Smith et al. (2013) skriver om at jobb var sentralt for å være sosialt tilknyttet. En deltaker sa at jobben ga han muligheten til å ta del i den sosiale siden og møte folk på jobb (s. 1440). Hay-Smith et al. (2013) skriver om at sosial isolasjon og ensomhet preger den første perioden etter utskrivelse, og en deltaker som ikke var kommet tilbake til arbeidslivet fortalte han savnet å møte mennesker (s. 1440). Den opplevde støtten og sosiale kontakten på jobb var viktig. Det ga en grunn til å stå opp om morgenen og man har oppgaver andre ser på som viktig og verdsatte, som kunne bidra til bedre selvfølelse (Meade et al., 2015).

5.0 Diskusjon

I diskusjonsdelen vil problemstillingen “*Hvordan kan deltakelse i arbeidslivet etter ryggmargsskade påvirke identitet?*” diskuteres og besvares med funn fra artiklene, samt oppgavens kunnskapsgrunnlag og teori. Diskusjonen blir strukturert med utgangspunkt i aktivitetsidentitet og aktivitetskompetanse hentet fra teorien, samt betydning for ergoterapeuters praksis.

5.1 Aktivitetsidentitet

Aktivitetsidentitet handler om at det er gjennom deltakelse i aktivitet, en kan påvirke hvem man er og ønsker å være. Dette innbefatter roller, verdier, relasjoner, ønsker og mål (de las Heras de Pablo et al., 2017, s. 117). Forskningen beskriver at jobb kan bidra med en følelse av hvem man er ut ifra roller. Å ha en jobb kan hjelpe med å definere en selv ut ifra sosiale roller som kollega eller ansvarlig person, og at hvordan du oppfatter deg selv påvirkes av roller du oppnår gjennom jobb (Leiulfsrud et al., 2016; Hilton et al., 2018). For flere deltakere bidro jobb med å øke egenverd, være selvstendig og finne egen identitet (Meade et al., 2015). At roller kan bidra med å definere en selv kan knyttes til at man vil få anerkjennelse fra andre og seg selv. Deltakelse i arbeidslivet var viktig for å få anerkjennelse på arbeidet man gjør (Meade et al., 2015), bevise at man fortsatt har ferdigheter etter skaden (Holmlund et al., 2018) og bli sett på som et menneske og ikke bare en funksjonshemmet (Leiulfsrud et al., 2014; Leiulfsrud et al., 2016). Jobb var viktig for deltakerne da man hadde oppgaver andre så på som viktige og verdsatte, samt å

oppleve sosial kontakt og støtte på jobb (Meade et al., 2015). Det en opplever som viktig og verdsatt kan tenkes at omgivelsene vil være med på å forme, og kan kanskje påvirke det som blir viktig for ens aktivitetsidentitet i et samfunn. Kollegaer kan tenkes å være en motiverende faktor for å komme seg på jobb, både for å sosialisere seg, få anerkjennelse på arbeidet man gjør og være en del av et fellesskap som jobber mot samme mål. For å understøtte deltakelsen i arbeidslivet for personer med ryggmargsskade, kan ergoterapeuten bidra med å informere arbeidsplassen om hva som kan tilrettelegges i omgivelsene for en person i rullestol. Dette kan innebære både fysiske omgivelser i form av det materielle og sosiale omgivelser som støttende arbeidsmiljø ved å skape forståelse rundt at en person med ryggmargsskade kanskje har behov for tilrettelagt arbeidstid.

Omgivelsene vil være i konstant interaksjon ved deltakelse i aktivitet (Fisher et al., 2017, s. 99). En kan derfor tenke seg til at omgivelsene er med på å forme hva som er viktig for oss, samt at det også kan gi bekreftelser rundt dette. Ved å ta utgangspunkt i *Velferdsmeldingen* (Sosial- og helsedepartementet, 1994-1995, s. 89) gir arbeid den enkelte økonomisk selvstendighet og sosial tilhørighet. Samtidig vil høy sysselsetting gi samfunnet større og tryggere økonomisk grunnlag for velferdsstaten. Ut ifra dette kan det kanskje forventes at man ønsker å bidra i samfunnet fordi det vil være en del av hvem man er i et fellesskap, noe som støttes i funnene. På den ene siden uttrykte flere av deltakerne et ønske om å være bidragende samfunnsborgere, blant annet på bakgrunn av det som presenteres i Leiulfsrud et al. (2014) hvor jobb knyttes til stolthet og sosiale verdier. Det å komme tilbake til jobb var også en del av ens verdi som gode samfunnsborgere og være til nytte for andre og samfunnet (Holmlund et al., 2018). Flere av deltakerne i Leiulfsrud et al. (2016) nevner at jobb er en offentlig norm og moralsk plikt, noe også deltakerne i Hay-Smith et al. (2013) beskrev ved at det å ha en jobbidentitet ble sett på som en sosial norm. For å belyse hvordan omgivelsene kan gi bekreftelse på dette, viser Hay-Smith et al. (2013) at en oppnår sosial status som hører til det å være ansatt (s. 1440). Det samme med Leiulfsrud et al. (2014) hvor en deltaker uttrykker at man kan svare med stolthet på spørsmål om yrke hvis man er ansatt, ettersom man da er noen (s. 1182). På bakgrunn av dette kan det tenkes at normer og verdiene jobb blir tillagt i samfunnet kan være bidragende til viktigheten av jobb for ens identitet.

På den andre siden er det flere som hevder at viktigheten av jobb for identitet etter ryggmargsskade synker med økende alder da de opplevde at de hadde bidratt med sin del til samfunnet og ikke hadde behov for anerkjennelsen lenger (Leiulfsrud et al. 2014; Leiulfsrud et al., 2016). I Leiulfsrud et al. (2014) var jobbidentiteten likevel en integrert del av livet etter man forlater arbeidslivet. Dette er i tråd med teorien om at aktivitetsidentiteten også handler om forståelsen av hvem man er basert på livserfaringer (de las Heras de Pablo et al., 2017, s. 117). Sett i lys av teorien vil en ut ifra de eldres utsagn kunne forstå at det er en prosess hvor aktivitetsidentiteten og aktivitetskompetansen påvirkes og endres ut ifra hvilken livssituasjon man er i for å oppnå tilfredshet.

At andre aspekter i livet ble viktigere enn jobb ble også uttrykt i flere av artiklene fra andre deltakere. Selv om jobb var verdsatt, var det viktigere å prioritere familie. Dette var grunnet blant annet redsel for å ikke ha nok energi til familien, og at rolle som mor var viktigere enn arbeidstaker (Holmlund et al., 2018). I Hay-Smith et al. (2013) ble heller ikke jobb ansett som høyest prioritet blant deltakerne rett etter skaden, men noe som kom i andre rekke. Funnene peker mot at jobb kanskje ikke alltid har like stor betydning for ens identitet etter en ryggmargsskade, da den fysiske påkjenningen kan føre til at en må prioritere hva en ønsker å bruke energi på. Dette er i tråd med teorien ved at ønsket aktivitetsidentitet og aktivitetskompetanse kan utvikles over tid i egne omgivelser. Rollen som mor kan gjenspeile ønsket aktivitetsidentitet, og da energien blir prioritert til å brukes på familie og ikke jobb, vil aktivitetskompetansen kunne understøtte aktivitetsidentiteten. Ved positivt samspill mellom disse i egne omgivelser over tid vil det kunne oppstå en adaptasjon, noe som gjør at en vil kunne oppleve tilfredshet med aktivitetslivet (de la Heras de Pablo, et al., 2017, s. 118-119). For deltakerne som kanskje må bruke energien på annet enn jobb etter en ryggmargsskade, kan ergoterapeuten være en støttespiller som kan bidra med å finne annen identitetsskapende aktivitet. I eksempelet hvor det å være mor ble prioritert fremfor jobb, kan en tyde at personen selv har identifisert en annen rolle i aktivitet som kan være identitetsskapende. Likevel kan det tenkes at det kan være utfordrende å finne andre roller da kroppslige funksjoner og samfunnet kan stille andre krav til personen etter skaden. I en slik situasjon kan en ergoterapeut anvende kompetansen om å fremme aktivitetsutførelse, tilrettelegge aktiviteter og utvikle inkluderende omgivelser for å finne aktivitet som kan være identitetsskapende for den enkelte.

5.2 Aktivitetskompetanse

Aktivitetskompetanse handler om evnen til å kunne delta i aktiviteter som reflekterer ønsket aktivitetsidentitet. Det handler om å anvende identiteten på en vedvarende måte, som for eksempel å oppfylle forventninger til roller eller verdier (de las Heras de Pablo et al., 2017, s. 117-118). Ut ifra dette kan en tolke at aktivitetskompetansen også kan handle om å sette krav til omgivelsene, ved å ha kunnskap om egen funksjon og vite hva som kan tilpasses for å muliggjøre egen deltakelse. Et eksempel på dette var fra en deltaker i Leiulfsrud et al. (2016, s. 140) som ikke kom inn på kontorene da bygget var uten heis, som løste dette problemet ved å møte klienter og kollegaer på kafeer. Dette gjorde det mulig å utføre arbeidsoppgavene som bidro til at hun følte seg verdsatt og integrert i jobb miljøet.

Derimot var ikke deltakelse i arbeidslivet mulig for flere av deltakerne i artiklene grunnet blant annet fysiske nedsettelse etter ryggmargsskaden. Et eksempel på dette er fra en yngre deltaker i Leiulfsrud et al. (2016) hvor han følte seg utenfor i samfunnet, da han ikke kunne jobbe grunnet fysiske hindringer og forklarte at dette ville vært lettere å akseptere hvis han var eldre (s. 136-138). En kan forstå dette i sammenheng med forventninger fra samfunnet ut fra føringer som det fremgår i *Velferdsmeldingen* om at menneskelig arbeidskraft er den viktigste ressursen i velferdsstaten (Sosial- og helsedepartementet, 1994) og det derfor kan tolkes at unge skal jobbe og bidra. Deltakelse i arbeidslivet ble og sett på som viktig og ønskelig for en annen deltaker i Leiulfsrud et al. (2014, s. 1184) som heller ikke kunne jobbe grunnet fysiske nedsettelse og ønsket å jobbe da det var en mulighet for å bli sett og anerkjent som en person av andre. Sett i sammenheng med teorien kan dette reflektere ønsket aktivitetsidentitet, men hvor aktivitetskompetansen ikke gjør det mulig å oppfylle forventninger til rollen grunnet fysiske nedsettelse. Disse funnene kan ses i sammenheng med studien til Solheim og Leiulfsrud (2018) hvor flere deltakere ikke lenger var i jobb grunnet fysiske nedsettelse, mangel på tilrettelegging på arbeidsplassen og mangel på motivasjon og støtte fra arbeidsgiver. Dette kan belyse hvordan ønsket aktivitetsidentitet ikke er i positivt samspill med aktivitetskompetansen da personlige og miljømessige faktorer hindrer deltakelse, noe som kan hindre opplevelsen av tilfredshet med arbeidslivet (de las Heras de Pablo et al., 2017, s. 116-120).

I tilknytning til lov om likestilling og forbud mot diskriminering (2017, § 1) skal ikke personer bli diskriminert på bakgrunn av funksjonsnedsettelse. Regjeringens visjon er at personer med nedsatt funksjonsevne skal ha mulighet til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse på lik linje med andre. Visjonen er også at alle skal kunne delta i arbeidslivet ut fra sine forutsetninger og det skal legges til rette for et arbeidsliv som er preget av mangfold, der den enkelte får tatt i bruk sine interesser og evner (Arbeids- og sosialdepartementet, 2002, s. 5, 53-54). Med utgangspunkt i eksemplene fra deltakerne som ikke kunne jobbe, samt likestilling og diskrimineringsloven (2017, § 1) og regjeringens visjon (Arbeids- og sosialdepartementet, 2002, s. 5, 53-54), er dette situasjoner hvor ergoterapeuter kan bidra med sin kompetanse om samspillet mellom person, aktivitet og omgivelser, og når og hvordan en av disse hindrer deltakelse. Ved misforhold mellom aktivitetsidentitet og aktivitetskompetanse kan ergoterapeuten benytte seg av kunnskapen om samspillet for å kunne tilrettelegge omgivelsene slik at personen sin aktivitetskompetanse kan anvendes i arbeidsmiljøet og understøtte ønsket aktivitetsidentitet. Ergoterapeuten kan også iverksette tiltak ved å veilede og trene på ferdigheter som deltakelsen i jobb krever, samt kompensierende teknikker for å kunne gjennomføre arbeidsoppgavene med funksjonen man har. Samtidig kan ergoterapeuten også bidra med å overføre sin kompetanse om ryggmargsskade og mestringsstrategier knyttet til mulige utfordringer. Slik kan personen selv bli klar over hva som kan fremme og begrense deltakelse, for å muliggjøre en adaptasjon og tilfredshet. Ergoterapeuter kan også informere personen om rettigheter i ulike situasjoner, med tanke på hva som kan bidra til å fremme deltakelse og inkludering i arbeidslivet, slik at personen har mulighet til å kunne påvirke identiteten gjennom deltakelse i arbeidslivet.

Regjeringens visjon om like muligheter for personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse, samt et tilrettelagt arbeidsliv som er preget av mangfold (Arbeids- og sosialdepartementet, 2002, s. 5, 53-54) er et stort mål og mye ansvar som samfunnet får. Ut ifra visjonen kan en tenke seg at dette vil være med på å forme omgivelsene til å legge tilrette for deltakelse og inkludering i arbeidslivet for personer med ryggmargsskade. Ergoterapeuter kan bidra med å oppnå visjonen ved å fremme og anvende kunnskapen i kjernekompetansen til ergoterapien i samfunnet og derav kunne bidra til at alle skal få like muligheter uavhengig av funksjonsnivå.

5.3 Betydning for ergoterapeuters praksis

Kunnskapen om viktigheten av deltakelse i jobb etter ryggmargsskade og hvordan det kan påvirke ens identitet kan være viktig for ergoterapeuters praksis. En kan ta med seg kunnskap om hvordan viktigheten av deltakelse i arbeidslivet for ens identitet kan være individuell og burde ses i sammenheng med hver enkelte sine omgivelser, ønsker og behov. Deltakelsen i arbeid ble uttrykt som viktig for mange av deltakerne med tanke på integrering i samfunnet, få anerkjennelse på hvem de er og det de gjør, utfordre seg intellektuelt og sosialisere seg med andre mennesker. Likevel ble jobb ansett som mindre viktig for flere deltakere, noe som kan være nyttig informasjon å ha med seg i arbeidet med mennesker som har fått en ryggmargsskade.

Jobb vil kunne være av stor betydning for mange, men som ved flere av eksemplene ikke var mulig for deltakerne grunnet personlige og miljøskapte begrensninger. Derfor kan det være viktig å ta med seg at ergoterapeuter har kunnskap om samspillet mellom person, aktivitet og omgivelser, som kan være nyttig i disse situasjonene. Det kan tenkes at ergoterapeuten vil påta seg ulike roller som for eksempel instruktør, støttespiller, samtalepartner og rådgiver avhengig av personens behov etter ryggmargsskaden. Ergoterapeuten kan bidra med at personen kan lære seg nye ferdigheter eller anvende de man allerede har på en ny måte etter skaden. Videre kan arbeidsoppgavene tilpasses og graderes, slik at aktivitetskompetansen muliggjør deltakelse i jobb som kan bygge opp under aktivitetsidentiteten. Ergoterapeuten kan identifisere hva som muliggjør eller begrenser deltakelsen i omgivelsene knyttet til arbeidslivet og finne løsninger på dette, slik at aktivitetsidentiteten og aktivitetskompetansen er i et positivt samspill med omgivelsene og kan føre til at personen blir tilfreds.

6.0 Metoderefleksjon

I oppgaven er det hentet inn kvalitative data, men kvantitative data kunne også vært nyttig i tillegg til det kvalitative for å finne forskning på temaet som kunne vært tolket på et mer generelt grunnlag og være mer overordnede funn. Likevel ble det valgt å fokusere på kvalitative data, da ens identitet og ønsker er individuelt og subjektivt, noe som var ønskelig å besvare problemstillingen med. Mange av artiklene som er inkludert i oppgaven har benyttet semistrukturert intervju med åpne spørsmål. Dette vil kunne gi bredere informasjon og kanskje

inkludere flere relevante svar da det kan åpne for refleksjon rundt spørsmålet, enn hvis det hadde blitt inkludert forskningsartikler som hadde benyttet seg av spørreskjemaer som metode. Derimot kan en ved inkludering av artikler som har anvendt spørreskjema, kunne få mer presise svar på det man ønsker å undersøke, da en kan styre hva en vil ha svar på gjennom konkrete spørsmål. Artiklene som er anvendt er skrevet på engelsk, noe som kan ha ført til misforståelser og eventuelt feiltolkning ved oversettelse av informasjonen.

Det er tatt utgangspunkt i å knytte identitet opp mot deltakelse i betalt arbeid. Grunnen til dette er at de fleste er i arbeidsfør alder og forskningen vi fant omhandlet mange som hadde vært i jobb før skaden. Ved å ekskludere frivillig arbeid i oppgaven, kan vi ha gått glipp av forskning på betydningen det kan ha for ens identitet da frivillighet også kan være en måte å bidra til samfunnet på og kunne være verdifullt for hvem man er og ønsker å være. Likevel ble det satt en begrensning da det var nødvendig for å avgrense omfanget av oppgaven.

7.0 Avslutning

Hensikten med dette litteraturstudiet var å undersøke hvordan deltakelse i arbeidslivet etter en ryggmargsskade kunne påvirke ens identitet. Deltakelse i jobb spiller en sentral rolle for ens identitet etter en ryggmargsskade for flere av deltakerne i forskningsartiklene. Likevel ble det også hevdet at deltakelse i arbeidslivet ikke var så viktig for ens identitet da andre områder i livet ble prioritert fremfor jobb. Deltakelse i arbeidslivet var heller ikke så viktig for identiteten ved økt alder, da de eldre deltakerne mente de hadde bidratt med sin del til samfunnet. Sett i lys av teorien og funn fra forskningen vil en kunne se at balansen mellom aktivitetsidentitet og aktivitetskompetanse i forskjellige settinger gjør at en person føler seg tilfreds eller ikke i eget aktivitetsliv. Hvor det ikke oppstår adaptasjon og tilfredshet hos en person, vil ergoterapeuters kompetanse om samspillet mellom person, aktivitet og omgivelser være nyttig for å kunne bidra med å skape tilfredshet hos personen.

8.0 Referanseliste

- Arbeids- og sosialdepartementet. (2002). *Stortingsmelding nr.40 Nedbygging av funksjonshemmende barrierer* (Meld. St. 40 (2002-2003)). Hentet 04.05.20 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-40-2002-2003-/id197129/>
- Arksey, H. & O'Mally, L. (2005). Scoping studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19-32. DOI: 10.1080/1364557032000119616
- Burnicle, J. (2015, 9. oktober). SCI Poem. Spire: Spinal Injury Resource & Support Network. Hentet 02.06.20 fra <https://www.spire.org.au/community/blog/2015/october/sci-poem/>
- Birk, M. A. & Langdal, I. (2019). Centrale begreper inden for ergoterapi. I Brandt, Å., Peoples, H. & Pedersen, U. (Red). *Basisbog i ergoterapi*. (4. Utg., s. 111-125). København: Munksgaard.
- Clifton, S. (2014). Spinal cord injury and the joy of work. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 16(4), 377-390. DOI: 10.1080/15017419.2013.813410
- Chapin, M. H. & Holbert, D. (2010) Employment at Closure Is Associated With Enhanced Quality of Life and Subjective Well-Being for Persons With Spinal Cord Injuries. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 54(1), 6-14. DOI: 10.1177/0034355210367685
- Chaudhry, F. A. (2014). Nervesystemet. I Nicolaysen, G. & Holck, P. (Red.), *Kroppens funksjon og oppbygning* (2. utg., s. 59). Gyldendal Akademisk.
- Christiansen, C. H. (1999). Defining lives: Occupation as identity: An essay on competence, coherence, and the creation of meaning. *American Journal of Occupational Therapy*, 53(6), 547-558. DOI: 10.5014/ajot.53.6.547
- de las Heras de Pablo, C. G., Fan, C. W. & Kielhofner G. (2017). Dimensions of Doing. I Taylor,

R. R. (Red.), *Kielhofner's Model of Human Occupation* (5. Utg., s. 116-120). Philadelphia: Wolters Kluwer.

Ergoterapeuten. (2017). *Alle skal kunne delta: ergoterapeuters kjernekompetanse*.

Hentet 04.05.20 fra

https://ergoterapeutene.sharepoint.com/Arkiv/7-Kommunikasjon%20og%20markedsføring/75-Trykksaker/Kjernekompetanse%202017/Ergoterapeuters_kjernekompetanse_Web_enkelt_sider.pdf?&originalPath=aHR0cHM6Ly9lcmdvdGVyYXBldXRlbnUuc2hhcmVwb2ludC5jb20vOmI6L2cvRVhTbnZwaVdPcmxBdTIHWiB6V0V4a3dCVWpubXd2ZjJjNEJlUdEdxLTFwc0VLZz9ydGltZT1Rbm9ZZDlmdzEwZw

Fisher, G., Parkinson, S. & Haglund, L. (2017). *The Environment and Human Occupation*. I Taylor, R. R. (Red.), *Kielhofner's Model of Human Occupation* (5. Utg., s. 99). Philadelphia: Wolters Kluwer.

FN-Sambandet. (2019, 29. oktober). Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Hentet 27.05.20 fra <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/Menneskerettigheter/Konvensjon-om-rettighetene-til-personer-med-nedsatt-funksjonsevne>

Hay-Smith, E. J. C., Dickson, B., Nunnerly, J. & Sinnott, A. (2013). "The final piece of the puzzle to fit in": an interpretative phenomenological analysis of the return to employment in New Zealand after spinal cord injury. *Disability and Rehabilitation*, 35(17), 1436-1446. DOI: 10.3109/09638288.2012.737079

Hilton, G., Unsworth, C. A., Stuckey, R. & Murphy, G. C. (2018). The experience of seeking, gaining and maintaining employment after traumatic spinal cord injury and the vocational pathways involved. *IOS Press*, 59(1), 67-84. DOI: 10.3233/WOR-172660

Holmlund, L., Guidetti, S., Eriksson, G. & Asaba, E. (2018). Return to work in the context of

everyday life 7-11 years after spinal cord injury-a follow-up study, *Disability and Rehabilitation*, 40(24), 2875-2883. DOI: 10.1080/09638288.2017.1362597

Hsieh, H. F. & Shannon, S. E. (2005) Three Approaches to Qualitative Content Analysis *Qualitative health research: SAGE journals*, 15(9), 1277-1288.
<https://doi.org/10.1177/1049732305276687>

Helsebiblioteket. (2013, 14. februar) CINAHL tilgjengelig i Helsebiblioteket. Hentet 19.05.20 fra <https://www.helsebiblioteket.no/om-oss/artikkelarkiv/cinahl-tilgjengelig-i-helsebiblioteket>

Helsebiblioteket. (2016, 3. juni) PICO. Hentet 06.04.20 fra <https://www.helsebiblioteket.no/kunnskapsbasert-praksis/sporsmalsformulering/pico>

Hjeltnes, N. (2004). Ryggmargsskader. I Wekre, L. L., Vardeberg, K. & Skogan A. H. (Red.), *Lærebok i rehabilitering: når livet blir annerledes* (1. utg., s. 159-166). Bergen: Fagbokforlaget.

Kasnes, E. B. (Regi). (2019, 4. september). *Brennpunkt: Fallet*. [TV-program]. Hentet 29.04.20 fra https://www.nrk.no/video/brennpunkt_MDDP11000719

Landsforeningen for ryggmargsskadde. (2016, 15. januar). Om ryggmargsskader. Hentet 28.04.20 fra <http://www.lars.no/ryggmargsskader/om-ryggmargsskader/141f9903-a031-467d-8e18-8114ec851e48>

Leiulfsrud, A. S., Reinhardt, J. D., Ostermann, A., Ruoranen K. & Post, M. W. M. (2014) The value of employment for people living with spinal cord injury in Norway. *Disability & Society*, 28(8), 1177-1191. DOI: 10.1080/09687599.2014.916606

Leiulfsrud, A. S., Ruoranen K., Ostermann, A. & Reinhardt, J. D. (2016). The meaning of employment from the perspective of persons with spinal cord injuries in six European countries. *IOS Press*, 55(1), 133-144. DOI: 10.3233/WOR-162381

Likestillings- og diskrimineringsloven. (2017). Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (LOV-2017-06-16-51). Hentet 04.05.20 fra <https://lovdata.no/LTI/lov/2017-06-16-51>

Malterud, K. (2017). *Kvalitative Forskningsmetoder for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Meade, M., Reed, K. S., Saunders, L. L. & Krause, J. S. (2015). It's All of the Above: Benefits of Working for Individuals with Spinal Cord Injury. *Top Spinal Cord Inj Rehabil*, 21(1), 1-9. DOI: 10.1310/sci2101-1

National Library of Medicine. (2019, 6. september). PubMed Overview. Hentet 28.05.20 fra <https://www.nlm.nih.gov/bsd/pubmed.html>

Pettersen, A. L., Halvorsen, A., Horn, S. A. & Rekand, T. (2019). Nasjonalt ryggmargsskaderegister som kvalitetsverktøy. *Tidsskriftet den norske legeforening*. 2019 (13). DOI: 10.4045/tidsskr.19.0431

Solheim, E. F. & Leiulfslrud, A. S. (2018). Employment after Spinal Cord Injury in Norway: A Cross-Sectional Survey. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 20(1), 197-209. DOI: <http://doi.org/10.16993/sjdr.322>

Sosial- og helsedepartementet. (1995). *Velferdsmeldingen* (St. meld.nr. 35 (1994-1995)). Hentet 27.05.20 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1994-95&paid=3&wid=c&psid=DIVL443>

Taylor, R. R. & Kielhofner, G. (2017). Introduction to the Model of Human Occupation. I Taylor, R. R. (Red.), *Kielhofner's Model of Human Occupation* (5. Utg., s. 4-5). Philadelphia: Wolters Kluwer.

Vedlegg

Tabell 2, Søkeord med inspirasjon fra PICO skjema

Populasjon	Intervensjon	Outcome	Kombinasjonsord
Ryggmargsskade	Arbeid	Identitet	Value
Spinal cord injury	Work	Identity	Meaning
“Spinal cord injury”	Occupation	Self esteem	Satisfaction
SCI	Employment	Personal growth	Every day life
Disabled	Labour market	Personal identity	Belonging
	Jobb	Social identity	Tilhørighet
	Ansatt	Recognition	Empowerment
	Employed	Roles	Experiences
		Character	
		Identi*	